

ט' באייר, התש"ע - 23-30.04.2010
גליון 94

להסיר את המכס על ייצוא החוצפה הישראלית

כשראש ממשלת טורקיה נזף בישראל על דבקותה ברמת הגולן, אחרי שטורקיה נירמלה את יחסיה עם סוריה למרות כיבושו של חבל ארץ סורי על ידה, הגיע הזמן שיקומו מדינאי ישראל ויאמרו את האמת למבקריה הצבועים

עמנואל נבון

במהלך מלחמת יום כיפור, התנהלו שיחות טלפון מתוחות רבות בין ראש ממשלת ישראל גולדה מאיר לבין מזכיר המדינה האמריקני הנרי קיסינג'ר. משלוח הרכבת האווירית האמריקאית התעכב יותר מדי לטעמה של גולדה, בעוד צבאות מצרים וסוריה רושמים הישגים. ביאוושה, החליטה ראש ממשלת ישראל לשלוף את הקלף הרגשי של הסולידריות היהודית מול סכנה משותפת. קיסינג'ר מאוד לא אהב את זה. "בואי אסביר לך משהו, גולדה" הוא אמר בכעס, "אני קודם כל מזכיר המדינה. לאחר מכן אני אמריקני. ורק בסוף אני יהודי". גולדה לא נבהלה. "זה בסדר, הנרי" היא ענתה לו, "בעברית אנחנו קוראים מימין לשמאל".

לגולדה הייתה חוצפה במובן החיובי של המילה. היא לא היססה לומר את האמת ולהעמיד אנשים במקומם. חוצפה חיובית וחיונית זו חסרה היום בדיפלומטיה הציבורית של ישראל.

קחו, למשל, את טורקיה

כיליד וחניך מדינה שבה נותנים לאנשים לצאת ממעלית לפני שנכנסים אליה, אין ספק שלקח לי קצת זמן להתרגל לקודים התרבותיים ולכללי המשחק של החברה הישראלית. אבל דווקא כשלמדתי להעריך את הצד החיובי של החוצפה הישראלית, גם התברר לי שזו מכוונת אך ורק כלפי פנים ולא כלפי חוץ. יש כנראה מכס על ייצוא החוצפה הישראלית, ואם אנו מעוניינים בדיפלומטיה ישראלית יעילה יש להסירו.

כדי להבהיר עניין זה, הרי חידה: איזו מדינה במזרח התיכון עונה על הקריטריונים הבאים: היא אינה מדינה ערבית; היא אמורה להיות מדינה חילונית, אך בפועל היא מושפעת ממפלגות דתיות; יש לה סכסוך טריטוריאלי עם סוריה; היא שולטת בעם אחר ושוללת ממנו מדינה ריבונית עם כוח צבאי; היא כבשה שטח שבו בנתה גדר הפרדה והכניסה אליו מתנחלים; לגנרלים שלה יש השפעה מופרזת על המערכת הפוליטית; תפקידו של הנשיא שלה הוא בעיקרו סמלי; בית המשפט העליון בה חש מחויבות לכפות ערכים ליברליים על חברה שהיא ברובה שמרנית?

התשובה שאני מקבל לשאלה ארוכה זו היא תמיד: ישראל. אלא שגם טורקיה עונה על כל הקריטריונים הנ"ל – יש לה סכסוך טריטוריאלי עם סוריה על חבל האלכסנדרטה, היא מסרבת בעיקשות להקמת מדינה כורדית, והיא כבשה את האי קפריסין, שבו יישוב מתנחלים, ובו הוקמה גדר הפרדה.

אלא שבעוד לישראל העולם אינו מניח לרגע, איש אינו מציק לטורקיה. אמנם אוכלוסייתה גדולה פי עשרה מזו של ישראל, אך נראה כי גם אם אילו מנינו 70 מיליון תושבים היינו "מקבלים על הראש", היות שאנו חסרים ביטחון עצמי וגאווה לאומית.

הרי עד לפני שנה וחצי תיווכה טורקיה בין ישראל ובין סוריה כדי לגבש הסכם שלום המבוסס על נסיגה ישראלית מרמת הגולן. זוהי אותה טורקיה שכבשה ב-1939 מסוריה את חבל האלכסנדרטה, ואשר עד לשנת 2005 שררו בינה לבין סוריה יחסי מלחמה, בעיקר בשל סכסוך טריטוריאלי זה. עמדתה של טורקיה תמיד הייתה כי לא תיסוג מחבל האלכסנדרטה, וכי אם סוריה מעוניינת בשלום עליה להשלים עם הריבונות הטורקית בחבל ולוותר אחת ולתמיד על דרישתה לנסיגה טורקית ממנו. לבסוף קיבלו הסורים את העמדה הטורקית, וב-2005 נירמלו שתי המדינות את יחסיהן הדיפלומטיים. סוריה לא ויתרה על זכויותיה על חבל האלכסנדרטה, אך ויתרה על החזרתו של שטח זה לריבונותה כתנאי לכינון יחסי שלום עם טורקיה.

והנה, בעוד טורקיה משיגה שלום עם סוריה מתוך עמדה של נחישות ועוצמה, מישראל היא דורשת להשיג שלום עם סוריה מתוך עמדה הפוכה.

האם שמעתם מנהיג ישראלי שהצביע על אבסורד זה? שנתן לו את התואר ההולם – "חוצפה"?

ישראל משלימה עם התגרויותיה של טורקיה מאז בחירתו של רג'פ טאיפ ארדואן לראשות ממשלתה. ב-2004, לאחר חיסולו של השייח יאסין, כינה ארדואן את ישראל "מדינת טרור", ואילו בפברואר 2006 הוא אירח באנקרה את מנהיג החמאס חאלד מאשל. בינואר 2009 הוא התפרץ בוועידת דאבוס והטיח בנשיא שמעון פרס שהוא מומחה ברצח, ואילו באוקטובר 2009 מנעה טורקיה מישראל השתתפות בתרגיל צבאי של ברית נאט"ו, ובמקביל החלה רשת הטלוויזיה הממשלתית שם לשדר סדרה מבוימת שבה מוצגים חיילי צה"ל כרוצחי ילדים פלסטינים. בנובמבר 2009 הצהיר ארדואן כי הוא מעדיף להיפגש עם נשיא סודן עומאר אל-באשיר, המואשם על ידי בית הדין הפלילי הבינלאומי ברצח עם, מאשר להיפגש עם ראש ממשלת ישראל. ואילו במרץ 2010 הצהיר ארדואן כי הר הבית, חברון וקבר רחל מעולם לא היו אתרים יהודיים.

עד היום, ישראל בחרה להבליג ולשמור על פרופיל נמוך ביחסיה עם טורקיה, אלא שכך אין מתנהגת מדינה הבטוחה בעצמה: מדוע לארדואן מותר לשקר, ואילו לנו אסור לומר את האמת? למה לו מותר לכנות את נשיא מדינתנו "רוצח ילדים" ולקבל את חאלד מאשל באנקרה, ואילו לנו אסור לדבר על רצח העם הארמני ולקבל בירושלים את מנהיג המורדים הכורדים?

הרפיסות שאנו מפיגנים כלפי טורקיה אינה התנהלות בודדת אלא התנהלות טיפוסית. ביחסנו למצרים, למשל, אנו משלימים עם העובדה שהתקשורת הממשלתית המצרית רווייה אנטישמיות, עלילות דם, והכחשת שואה. כאשר שר התרבות המצרי פארוק חוסני הצהיר כי ישרוף כל ספר ישראלי שימצא במצרים – שתקנו, וכשממשלתו הציגה את מועמדותו לתפקיד מזכ"ל UNESCO, נענתה ישראל לבקשתו של נשיא מצרים מובארק שלא להצביע נגדה. וכך, בעוד שאינטלקטואלים יהודים ברחבי העולם, כמו אלי ויזל וברנרד הנרי-לוי, גינו את מועמדותו של חוסני בקול רם, ישראל הרשמית שתקה, והיו בה שתירצו התנהגות זו בנימוק הבעייתיות, שמדינת ישראל קיימת רק בחסד החלטת האו"ם משנת 1947 ומהגנתה של ארה"ב, ולכן אל לה לפגוע בחסד שאומות העולם מעניקות לה.

נראה כי ליהודי הגלות יש בעניין זה יותר אומץ וביטחון עצמי מאשר לנציגי מדינת היהודים.

בגין משיב לצרפתים במטבע קורסיקני

כשאני חושב על מנהיגים ישראלים שהיו פרקליטים גאים ורהוטים של ישראל, אני חושב בראש ובראשונה על אבא אבן, על חיים הרצוג ועל מנחם בגין. מנהיגים אלה החזיקו בעמדות פוליטיות שונות, אך היה ביניהם גם הרבה מן המשותף. הם היו אנשים תרבותיים שידעו פרק בהיסטוריה יהודית ובהיסטוריה כללית. הם היו ג'נטלמנים שידעו גם להיות חריפים מאוד ולהשתמש ברטוריקה, כדי להזכיר לעולם שישראל קיימת בזכות ולא בחסד, וכדי להעמיד את מבקריה הצבועים במקומם.

כך למשל, כשפרץ משבר דיפלומטי בין ישראל לבין ארה"ב בשלהי 1981, ניהל אותו בגין כמנהיג שרואה את הדברים בפרספקטיבה היסטורית רחבה ושלא נבהל מאיומים. בדצמבר 1981 סיפחה ישראל את רמת הגולן, וזאת שבועיים בלבד לאחר חתימת הסכם שיתוף הפעולה האסטרטגי בינה לבין ארה"ב. בתגובה, החליטה ארה"ב להשהות את ההסכם, לאחר שגינתה את ישראל על הפצצת הכור הגרעיני בעיראק ועל הפצצת מטה אש"ף בביירות. היו בווינגטון כאלה שדיברו על הצורך "להעניש" את ישראל.

"איזה מין ביטוי זה 'להעניש'?" – קרא בגין באוזניו של שגריר ארה"ב בישראל סמואל לואיס. "האם אנחנו מדינת ואסאלים שלכם? האם אנחנו רפובליקת בנות? האם אנחנו ילדים בני 14, שאם אינם מתנהגים יפה נותנים להם פליק על האצבעות? אני מוחה על עצם המונח 'הענשה'. בוא, אסביר לך מי יושב בממשלה הזאת. בממשלה שלי יושבים אנשים שנלחמו כל חייהם וחוו מלחמות ואיסורים. אינכם מפחידים אותנו עם העונשים שלכם. איננו נבהלים מאיומים ומוכנים לשמוע רק טענות רציונליות. אין לכם זכות להעניש את ישראל ואני מוחה על עצם השימוש במילה הזאת... כפי שאין לכם זכות להטיף לנו מוסר על הקורבנות בלבנון. אתה רוצה שנדבר על הזהירות שלכם במלחמת העולם השנייה או במלחמת וייטנאם? עם ישראל התקיים 3,700 שנה ללא מזכר הבנה עם אמריקה, וימשיך עוד 3,700 שנה בלי מזכר זה... נא להודיע לשר החוץ שחוק הגולן יישאר בתוקפו. אין כוח בעולם שיהיה בו כדי לבטלו".

השגריר לואיס עזב בשתיקה, והממשל האמריקני ירד מן העניין.

כנ"ל לגבי צרפת. כששר החוץ הצרפתי קלוד שסון החל לחזור פעם אחר פעם, בתחילת שנות ה-80, על

התביעה שישראל תסכים להקמת מדינה פלסטינית בהנהגת אש"ף, החליט בגין להשיב לו בפומבי, ואמר שעל צרפת להסכים להקמת מדינה קורסיקה עצמאית תחת הנהגתו של ה-FLNC. שסון רתח מזעם והעלה את הסוגייה בישיבת ממשלה, כדי שזו תגנה את בגין במילים חריפות. אלא שהנשיא מיטרן התנגד לכך, ולדברי יועצו האישי ז'אק אטאלי, זה מה שאמר בישיבת הממשלה ב-24 בפברואר 1982: "בגין צודק. אמירתו מרגיזה אך היא במקומה. אחרי ככלות הכל, קורסיקה צרפתית רק משנת 1768. זה קצת יותר מאוחר מתקופתו של אברהם". ממשלת צרפת החליטה לשתוק ולהוריד פרופיל.

אבל יש עוד פרדוקס: דווקא הישראלים הצברים שהיו אמורים לגלם את דמות היהודי החדש והגאה, מתנהגים בזירה הבינלאומית כמו שתדלנים יהודים במאה ה-18, בעוד שהדיפלומטים והמדינאים הגדולים של מדינת ישראל היו מי שנולדו וגדלו בחוץ לארץ.

אלא שנראה כי משה רבנו לא יכול היה להפוך למנהיג של עם ישראל ללא קבלת הכשרה בבית פרעה. אין בכך כדי לומר, חלילה, שעל כל הדור הצעיר שלנו לנסוע לחו"ל כדי ללמוד דיפלומטיה ומנהיגות, היסטוריה, רטוריקה וגאווה לאומית: את אלה ניתן ללמוד גם כאן.

אך למרבה הצער, מערכת החינוך שלנו, במיוחד האקדמית, אינה מעודדת רכישת השכלה כללית, חשיבה ביקורתית ותחושה של גאווה לאומית. להיפך. אם אנו מעוניינים לעצב דיפלומטיה ציבורית יעילה, עלינו לעצב מערכת חינוך שממנה ייצאו דיפלומטים ומדינאים אמיתיים. עלינו לטפח מערכת שבה סטודנטים ליחסים בינלאומיים יהיו חשופים להשכלה רחבה, להיסטוריה היהודית, לחשיבה ביקורתית, לשיטות הדדוקציה והשכנוע של אפלטון ושל הגמרא, במקום לדקלם תאוריות דוגמטיות וחסרות ערך.

בעברית קוראים מימין לשמאל, אמרה גולדה לקיסינג'ר. וכשקיסינג'ר אמר לה פעם שהוא מומחה למאה ה-19, ענתה לו גולדה: "ואני נולדתי במאה ה-19". היא אכן הייתה שייכת לדור שחוהה כה הרבה אסונות ואיסורים, שלא פחד מכלום וידע מהו המחיר ששילמנו כדי לזכות שוב במדינה עצמאית.

הלוואי ולא נצטרך לחוות את אותן חוויות קשות כדי לזכות באותו ביטחון עצמי ובאותה גאווה, וכדי להפנים את האמת הפשוטה שהעולם לא יכבד אותנו כל עוד ולא נכבד את עצמנו.